

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN İSTENMEYEN ÖĞRENCİ DAVRANIŞLARINA GÖSTERDİKLERİ TEPKİLER

Pınar GİRME^{*}, Hüseyin ANILAN^{**},
İlknur ŞENTÜRK^{***}, Abdülkadir ÖZTÜRK^{****}

Özet

Bu çalışma, ilköğretim okullarında görevli öğretmenlerin sınıf yönetimi modellerinden tepkisel modeli ne düzeyde kullandıklarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Öğretmenlerin sınıf yönetimi modellerine ilişkin algı ve eğilimlerinin belirlenmesinin, Sınıf yönetimi ile ilgili yeterliliklerinin geliştirilmesinde önemli bir etken olabileceği düşüncesiyle, bu araştırmayla öğretmenlerin çağdaş sınıf yönetimi modellerine yönelimlerini kolaylaştırıcı önerilere ulaşılması amaçlanmıştır. Araştırma kapsamına Eskişehir il merkezindeki 7 eğitim bölgesinin her birinden üçer okul olmak üzere toplam 21 okul alınmıştır. Bu okulların her birinden üçer öğretmen olmak üzere toplam 63 sınıf öğretmeni, 10 ders saati boyunca gözlenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen gözlem formu kullanılmıştır. Gözlem formuna kaydedilen öğretmen tepkileri sıklıklarının aritmetik ortalaması alınmış ve grafiğe dönüştürülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre, gözlenen sınıf öğretmenleri istenmeyen öğrenci davranışlarına genellikle kuralları hatırlatma tepkisini göstermiştir.

Anahtar kelimeleri: Sınıf Yönetimi, Tepkisel Model, İstenmeyen Öğrenci Davranışları.

REACTION OF PRIMARY TEACHER TOWARDS UNWANTED STUDENT BEHAVIORS

Abstract

The purpose of this study to examine the ways of primary teachers usage "The Reflection Model" in their classroom. We assume that in the light of recent

* Arş. Gör. Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

1968 Ankara doğumlu Pınar Girmen lisans eğitimini Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde, yüksek lisans eğitimini Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümünde, doktora eğitimini Anadolu Üniversitesi İlköğretim Bölümünde tamamlamıştır. Yazarın çalışma konusu ile ilişkili çok sayıda makale ve bildirileri bulunmaktadır.

** Arş. Gör. Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.

*** Arş. Gör. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

1974 Eskişehir doğumlu İlknur Şentürk lisans eğitimini Anadolu Üniversitesi Fen Fakültesinde, yüksek lisans eğitimini Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamlamıştır. Değişik zamanlarda yazarın makale ve bildirileri yayınlanmıştır.

**** Yrd. Doç. Dr. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

1973 Sivrihisar doğumlu Abdülkadir Öztürk lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümünde, yüksek lisans eğitimini Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalında, doktora eğitimini Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalında tamamlamıştır. Abdülkadir Öztürk'ün değişik zamanlarda yayınlanmış çok sayıda çalışması bulunmaktadır.

developments in classroom management and related theories, teachers could be able to use findings from recent researchs on classroom management in order to improve them classroom management styles today. Data was collected from the 63 primary teachers in 21 schools in Eskisehir. Teachers and their classrooms were observed about ten hours by researchers. The data collection instrument was developed by the researchers. Results of the study indicates that teachers' reflection about misbehaviour of student focus on basically remind to rules.

Key words: Classroom Management, Reflection Model, Misbehaviour of Student.

GİRİŞ

Sınıf yönetimi, öğrencilerin düşünsel ve davranışsal açıdan özgürleşmelerine, özgüven duygularının, özdenetimlerinin ve eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olan, eğitsel amaçların bu doğrultuda gerçekleştirilmesine olanak tanıyan esnek bir sınıf ortamının yaratılması ve sürdürülmesi ile ilişkili yöntem ve süreçleri kapsar. Sınıf yönetiminde esas olan, sınıf ortamının ve öğrencilerin doğasının, sınıfın ve öğrencilerin kendine özgü yönlerinin tanımlanması ve doğru çözümlenmesidir. Sınıftaki davranış ortamının analizinde temel alınacak olgu ve olaylarda, sınıfı oluşturan öğelerin, kendilerine özgü yanlarının dikkate alınması gerekmektedir (Başar,1996; Aydın,1998; Öztürk, 2002; Özden, 2002).

Alan yazında sınıf yönetimiyle ilgili beş yaklaşım üzerinde durulmaktadır. Bu yaklaşımlardan *geleneksel yaklaşımda* sınıf kuralları vurgulanır ve öğretmen tarafından belirlenen bu kurallara öğrencilerin sorgulamadan uyması beklenir. Sınıf ortamında, öğretmenin beklentileri ve istekleri öncelik taşır. Geleneksel yaklaşımda öğretmenin görevinin bilgi aktarmak ve öğrencilerin görevinin de bu bilgileri sorgulamadan ezberlemek olduğu şeklinde bir algı vardır (Başar, 1996). *Tepkisel yaklaşımda* ise; sınıfta istenmeyen davranışların davranış – tepki, bir anlamda ödül – yaptırım esasına dayalı olarak değiştirilmesi amaçlanır. Öğrencilerin istenmeyen davranışlarına öğretmen tarafından tepki verilmesi söz konusudur. Tepkisel yaklaşımın öğretmen tarafından ağırlıklı olarak kullanılması, öğretmenin sınıf yönetimi ile ilgili yeterlilik düzeyinin sınırlılığının bir göstergesi olabilir (Başar, 1996). *Önlemsel yaklaşımda*, öğretmenin öngörü gücü ve planlama bilgi ve becerisi vurgulanarak, istenmeyen bir durum ya da davranış gerçekleşmeden önlem alması gerekliliği üzerinde durulur. Bu yaklaşıma göre, öğretmenin sınıfta öğretim etkinliklerini ve sürecini olumsuz etkileyebilecek durum ya da sorunların ortaya çıkmasını önleyen düzenlemeler yapması gerekmektedir. Başar, önlemsel yaklaşımı “sınıfta istenmeyen davranışa olanak vermeyen bir sosyal sistem – kültürel sosyalleşme süreci oluşturma” şeklinde tanımlamaktadır (1996: 15). *Gelişimsel yaklaşımda* öğretim etkinliklerini düzenlerken ve uygularken, öğrencilerin gelişim evrelerinin ve bu uygulamalara hazır bulunuşluklarının göz önünde bulundurulması amaçlanır. Son yaklaşım olan *bütünsel yaklaşım*, sistem yaklaşımı olarak da düşünülebilir. Sınıf yönetiminde duruma bağlı olarak, öğretmenin tüm sınıf yönetimi yaklaşımlarını kullanabilme yeterliliği üzerinde durulur. Sistem yaklaşımının bir özelliği olarak, sınıfta öğrenci davranışlarına ve öğretim sürecine etki eden çevresel etmenlerin göz önünde bulundurulması da bütünsel yaklaşımda vurgulanır. Bütüncül yaklaşım, sınıf yönetimi, öğrencilerin psikolojik gereksinimleri ve kişilik gelişimleri konusunda geliştirilen araştırmalardan yararlanır. Olumlu ilişkiler, işbirliği, destekçi çevre, motivasyon ve olumlu öğrenme koşulları bütüncül yaklaşımda vurgulanır (Çelik, 2003: 15).

Sınıf yönetimi, otoriter bir yaklaşımla sınıfı kontrol altına alma süreci değildir. Eğitim-öğretim etkinliklerinin etkili bir biçimde gerçekleşmesini sağlayan sınıf ortamını oluşturmakla ilgili bir süreçtir. Çağdaş sınıf yönetimi özgürlükçü, amaç yönelimli, öğrenci merkezli bir anlayışı içermelidir Öğretim, öğrenme ve sınıf yönetimi arasında

önemli bir bağ bulunmaktadır. Etkili sınıf yönetimi, beraberinde etkili öğretim ve kalıcı öğrenmeyi de getirecektir. Öğrenmenin gerçekleşme düzeyinin önemli bir göstergesi de öğrenci davranışlarındaki değişimdir. Davranış yönetimi ise, sınıf yönetiminin önemli boyutlarından biridir. Davranış yönetimi, sınıf yönetiminin başarısını ve eğitsel çabaları doğrudan etkiler). Sınıf düzenini, eğitsel amaçların gerçekleşmesini ve sınıf üyelerini olumsuz etkileyen davranışlar, istenmeyen davranışları oluşturur (Başar, 1996; Aydın, 1999). Öğretmen, sınıfta davranış ortamının yönlendiricisi ve geliştiricisidir. Öğretmenlerden, istenmeyen davranışların nedenlerini iyi çözümlemeleri ve bu tür davranışlara doğru tepkilerde bulunarak, davranışın eğitsel amaçlara ulaştırıcı yönde değiştirilmesine öncülük etmeleri beklenir. Sınıfta, öğrencilerin gelişimine yardım eden olumlu etkileşim ve davranış ortamının yaratılması, sınıf iklimini ve öğrenmeyi de olumlu yönde etkileyecektir. Öğretmenin sınıf yaşantısını tanıması, eğitsel amaçlara ulaşılması yönünde, amaçlara uygun davranış ve etkinlikler konusunda bilgi sahibi olması gerekmektedir. Ayrıca öğretmenin davranışlarıyla, öğrenciler karşısında bir model olarak bulunduğu bilincinde olması da önemlidir.

Öğrencilerde gözlenen istenmeyen davranışların, sınıf yaşantısını oluşturan öğelerle yakından ilişkisi vardır. Sınıfta özgür ve esnek bir ortamın varolup olmaması, iletişim düzeyi, öğrenme yaşantılarının planlı ve amaçlı biçimde yürütülmesi, zamanın etkili kullanımı, öğretmen davranışları, sınıfın fiziksel koşulları, öğrenci niteliği, çevre vb. bir çok öğe davranışların şekillenmesinde etkili olabilirler. Bu nedenle, öğrenci davranışlarında etkili olan değişkenlerin doğru çözümlenmesi gerekmektedir.

İstenmeyen davranış sınıfa, derse, zamana ve öğrencilerin özelliklerine göre değişebilmektedir. Öğrencilerin sınıf içindeki davranışlarını istenmeyen davranış olarak tanımlayabilmek için: davranışın öğrencinin kendisinin ya da diğer öğrencilerin öğrenmesini engellemesi; öğrencinin kendisini ya da arkadaşlarının güvenliğini tehlikeye sokması; okul araç – gereçlerine ya da başkalarının eşyalarına zarar vermesi, öğrencinin kendisinin veya arkadaşlarının sosyal etkileşimini ve sınıf etkinliklerine katılımını engellemesi şeklinde dört ölçütten söz edilmektedir (Ağaoğlu, 2002). Sınıf ortamında sıklıkla gözlenen istenmeyen öğrenci davranışları, ders sırasında, dersin gelişimine katkıda bulunmayacak şekilde yersiz ve zamansız konuşma, ders süresince gösterilen dikkatsizlik, ders araç – gereçlerini getirmeme, ödev yapmama, sınıf etkinliklerine katılmama, derste hayal kurma, temizlik ve görgü kurallarına uymama, arkadaşlarını rahatsız etme, arkadaşları ve öğretmeni konuşurken konuşma, arkadaşlarının çalışmalarını ve dersi dinlemelerini engelleme, okula, arkadaşlarına ve eşyalarına zarar verme, geç gelme ve gereksiz devamsızlık yapma vb. gibi eğitsel etkinlikleri engelleyen ya da geciktiren türde davranışlardır (Aydın, 1998, Başar, 1996, Korkmaz, 2002, Öztürk, 2002).

İstenmeyen davranışla karşılaşıldığında öğretmen, yargılama ve değerlendirme yapmadan, sorunun öğrenci tarafından fark edilmesini sağlayabilir ve öğrenciyi kendi davranışlarını kontrol etmeye yönlendirerek, davranış sorununun öğrenci tarafından çözülmesi yaklaşımını benimseyebilir. İkinci bir yaklaşım şekli olarak öğretmen, istenmeyen davranışla karşılaştığında, öğrenci davranışını kendisi şekillendirmek isteyebilir, davranışın nedenlerini sorgulamadan, kurallara uygun olmayan davranışa ceza verme şeklinde tepki gösterebilir. Diğer bir yaklaşım şekli olarak da, öğretmen sınıf eğitsel amaçların gerçekleşmesi yönünde öğrencilerle işbirliği yaparak, istenmeyen davranışla karşılaşıldığında, davranışın değiştirilmesi için öğrencilerle birlikte çözüm arama ve bu konuda öğrencilere destek olma, öğrenci görüşlerinden yararlanma biçiminde yaklaşım sergileyebilir. İstenmeyen davranışı öğretmen öğrencilere anlatır, nedenlerini öğrencilerle birlikte sorgular ve istedik davranışa dönüştürülmesi konusunda öğrencilerle uygulamalar yapabilir (Başar, 1996; İpsir, 2002). Sınıf yönetiminde öğretmenin görevi, öğrencilerin öğretim etkinliklerini destekleyici, olumlu davranışlar kazanmalarına

yardımcı ve yönlendirici; istenmeyen davranışlara karşı ise değiştirici ve geliştirici olan bir tutum sergilemektir (**Korkmaz, 2002**).

Sınıfta davranış yönetiminin etkililiği sözkonusu olduğun üzerinde en çok durulan konular ise şu şekilde özetlenebilir (Allison, 1999; Giallo and Little, 2003; Kaliska, 2002):

- Öğrencilere olumsuz davranışlarını değiştirmeyi öğretmek,
- İstenilen davranışı gösterni ödüllendirmek,
- Davranışı tartışma olanağı yaratmak,
- Davranışın duyuşsal ve bilişsel arka planını kavramak,
- Davranış yönetiminde hizmetiçi eğitim,
- Sosyal beceri eğitimi,
- Geleneksel sınıf yönetimi yaklaşımından kurtulmak,
- Ailelerle işbirliği,
- _ Davranış sorunlarına hoşgörülü yaklaşım,
- Problem çözme tekniklerini kullanma,
- Olumlu rol modelleri,
- Öğrencileri karara katma,
- Çatışma çözme becerileri,
- Yaratıcı öğrenme ortamı oluşturma,
- Kabul edilebilir ve değişime açık kurallar geliştirme,
- Kuralları olumlu bir dille ifade etme,
- Davranış problemini akademik başarıya yansıtmama,
- Sınıfın kendine özgü durumlarının analizi ve davranış örüntülerini buna dayalı olarak yorumlama.

Sorun davranışı çözmek ve sınıfta disiplini sağlamak için çeşitli disiplin modellerinden söz edilmektedir (**Tertemiz, 70-72**):

1. Davranış değişikliği modelinde ödül ve ceza yöntemi ile davranış değiştirme esastır. Olumlu davranış ödülle pekiştirilir, olumsuz davranış cezalandırılır.

2. Glasser modelinde, öğrencilere olumlu davranışları kazanmalarında ve davranışlarını kontrol etmelerinde rehberlik edilir. Öğrencilerin özkontrolleri üzerinde durulur. Sorun davranışı çözmek için problem çözme yöntemleri kullanılır.

3. Kaunin modelinde disiplin stratejileri vurgulanır. Öğretmenin istenen davranışı göstermede model olması önemlidir. Derse dikkati sağlamak esastır. Sorun davranışın diğer öğrencileri etkilemesi engellenmelidir.

4. Öğretmen Etkisiz Eğitim modelinde, öğretmen ve öğrenci arasındaki etkili iletişim ve etkileşim önemsenir. Öğretmen problemin kaynağını bulmalı ve danışmanlık yapmalıdır. Öğrenciye sorunu bulup çözmesinde yardım etmelidir. Ceza uygulanmaz, sorun öğretmen ve öğrenci işbirliği ile çözülür.

5. Canter Modelinde öğretmen otoritesi önemlidir. Öğrencilerin itaat etmesi beklenir. Davranışın kaynağı, bireysel durumlar ve gereksinimler önem taşımaz. Kuralları kabul etmek ve uymak esastır. Ödül ve ceza uygulanır.

6. Akıl- Sonuç modelinde, öğrencilerin özkontrollerinin geliştirilmesi vurgulanır. Öğrenciler kendi davranışlarından sorumludur. Sınıf kuralları demokratik olarak belirlenir. Sorunu anlamak öğrenciyi iyi tanımakla ilişkilidir.

Disiplin sorunlarına tepki yöntemi gösterilebilir. Öğretmenin istenmeyen davranışlara gösterdiği tepkiler, davranışın dönüştürülmesinde önemli etkilere sahip olabilir. Öğretmen, sınıf ortamını-yaşantısını, iklimini, davranış ortamını, davranışların nedenlerini, öğrencilerin özelliklerini iyi tanımalı, çözümlenmeli ve öğrenci davranışlarını geliştirici tepkiler göstermelidir. Öğretmenler, istenmeyen davranışlar karşısında, görmezden gelme, sesli olarak uyarma, azarlama, yanına yaklaşma, soru sorma, sessizce uyarma, göz teması kurma, görüşmeye çağırma, dokunma, dikkat çekme, istenen davranışı kendisi sergileyerek model oluşturma, ceza verme, yerini değiştirme vb. gibi farklı tepkilerde bulunabilirler (Aydın, 1998, Başar, 1996, Korkmaz, 2002, Öztürk, 2002).

Öğretmenin sınıf yönetimi yaklaşımlarından tepkisel yaklaşımı kullanma gereksiniminin azalması, gelişimsel ve bütünsel model gibi daha çağdaş yaklaşımları kullanma yeterliliklerinin artması ile etkili bir sınıf yönetimi arasında ilişki bulunduğu ileri sürülebilir.. Öğretmenin tepkisel yaklaşımı ağırlıklı olarak kullanması, diğer sınıf yönetimi yaklaşımlarıyla ilgili bilgi ve beceri düzeyi düşüklüğünün göstergesi olabilir. Bununla birlikte, öğretmenlerin sınıfta tepkisel modeli sıklıkla kullanmak durumunda kaldıkları da söylenebilir. Öğretmen, sınıf yönetimi sürecinde öğrenci davranışlarına odaklanarak, davranışın düzeltilip geliştirilmesi amacıyla anında tepki vermek, çoğunlukla tepkisel bir yaklaşım göstermek durumunda kalabilir. Bu durumda, öğretmenin öğrencinin istenmeyen davranışına bağlı olarak gösterdiği tepkilerin uygunluğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu araştırmayla, sınıf öğretmenlerinin, sınıf yönetimi modellerinden tepkisel modeli ne düzeyde kullandıklarının gözlem tekniğiyle ortaya konması amaçlanmaktadır. Öğrencilerin istenmeyen davranışlarını ve öğretmen tepkilerini düzeltme ve geliştirme yönünde, öğretmen ve yöneticilere yol göstermesi, araştırmanın önemi kapsamında düşünülebilir.

Problem Cümlesi

Sınıf öğretmenleri öğrencilerin istenmeyen davranışlarına yönelik ne tür tepkileri, hangi sıklıkta göstermektedir?

Alt Problemler

Sınıf öğretmenleri,

- a. Görmezden gelme, b. Göz teması kurma, c. Yanına yaklaşma, ç. Dokunma, d. Sessizce uyarma,
- e. Sesli olarak uyarma, f. Soru sorma, g. Dikkat çekme, h. Kuralları hatırlatma, ı. İstenen davranışı kendisi sergileyerek model olma, i. Yerini değiştirme, j. Görüşmeye çağırma, k. Azarlama, l. Ceza verme. tepkilerini ne düzeyde göstermektedir?

YÖNTEM

Araştırma, varolan durumu betimleyen tarama modelinde bir çalışmadır. Araştırmada gözlem tekniği kullanılmıştır.

Evren – Örneklem

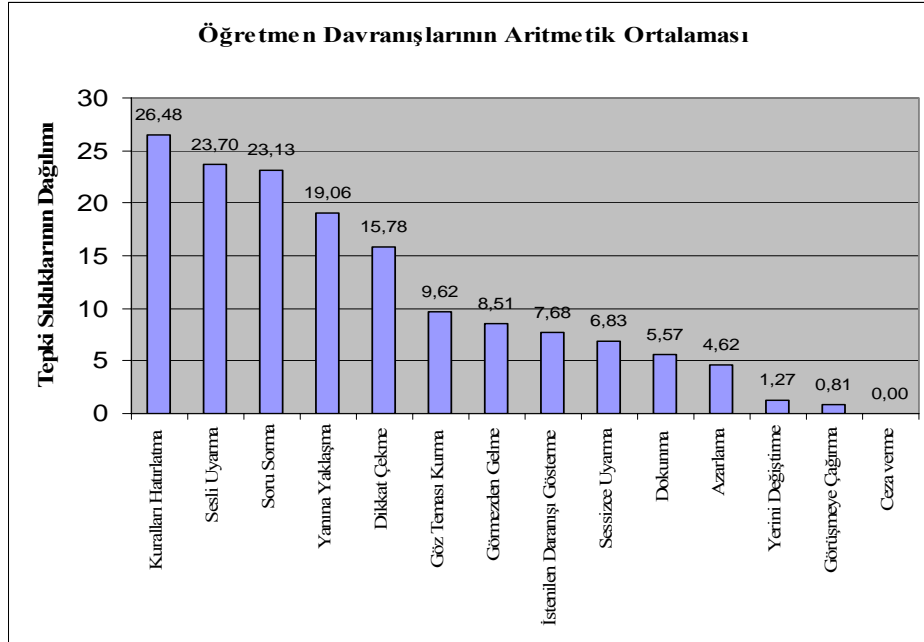
Araştırmanın evrenini Eskişehir il merkezinde bulunan ilköğretim okullarındaki sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırma kapsamına, Eskişehir il merkezindeki yedi eğitim bölgesinin her birinden üçer okul olmak üzere toplam 21 okul alınmıştır. Bu okulların her birinden de üçer öğretmen olmak üzere, toplam 63 sınıf öğretmeni, araştırma kapsamına dahil edilmiştir. Araştırmanın konusu, amacı ve yöntemi hakkında bilgilendirilen ve gönüllü olarak araştırmaya katkıda bulunmak isteyen öğretmenler, sınıf ortamında 10 ders saati boyunca araştırmacılar tarafından gözlenmiştir.

Verilerin Toplanması

Veriler, doğal sınıf ortamında, katımlı gözlem tekniği kullanılarak toplanmıştır. Örneklem kapsamındaki sınıf öğretmenleri, her biri 10'ar ders saati olmak üzere, 16.02.2004 ve 16.04.2004 tarihleri arasında, araştırmacılar tarafından geliştirilen gözlem formu kullanılarak, istenmeyen davranışlara gösterdikleri tepkiler açısından gözlenmiştir. Gözlem formu, öğrencilerin istenmeyen davranışları ve öğretmen tepkileri olmak üzere iki boyutta oluşturulmuştur. Gözlem formunun öğrenci istenmeyen davranışları ve istenmeyen davranışlara gösterilen öğretmen tepkileri boyutlarının oluşturulmasında, alan yazında yer alan öğrencilerin istenmeyen davranışları ve öğretmen tepkileri gruplamalarından ve örneklerinden yararlanılmıştır. Ayrıca eğitim yönetimi uzmanlarının ve çeşitli okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin görüşlerinden yararlanılmıştır. Veriler, sınıf ortamında öğretmenlerin, öğrencilerin istenmeyen davranışları karşısında gösterdiği tepkilerin gözlem formuna kaydedilmesiyle toplanmıştır. İstenmeyen bir davranış olduğunda ve öğretmen bu davranışa tepki gösterdiğinde, gözlemciler tarafından gözlem formunda yer alan, gösterilen davranışa ve tepkiye denk gelen bölüme işaretleme yapılmıştır. Gözlem formunun sınıf ortamında amaçlanan verilerin toplanması konusunda uygun olup olmadığının ve içerik geçerliliğinin belirlenmesi için alanla ilgili uzmanların ve çeşitli okullarda görev yapan öğretmenlerin görüşlerine başvurulmuştur.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Verilerin çözümlemesinde, gözlem formuna kaydedilen veriler, gözlem süresince sergilenen istenmeyen öğrenci davranışları ve bunlara gösterilen öğretmen tepkileri yeniden düzenlenmiş ve tablolaştırılmıştır. Gözlem formuna konulan işaretlerin sayısal dökümü yapılarak elde edilen verilerin aritmetik ortalaması alınmış ve öğretmenlerin gösterdikleri tepkilerin sıklığı belirlenmeye çalışılmıştır.

BULGULAR ve YORUM

Gözlem süresince öğretmenlerin gösterdiği tepkilerin aritmetik ortalaması Tablo 1’de gösterilmiştir.

Grafik 1: Öğretmen Tepkilerinin Dağılımı

Grafik 1’de görüldüğü gibi, öğretmenlerin 26.48 ortalamayla istenmeyen öğrenci davranışlarına *en çok sınıf kurallarını hatırlatma* yönünde tepki gösterdiği görülmektedir. Öğretmenlerin, sınıf kurallarını hatırlatma tepkisini sıklıkla kullanma gereksinimi duyması, ilköğretim öğrencilerinin sınıf düzenini oluşturan yaşantı ve davranış örüntülerini, istenmeyen davranışların neler olduğunu yeterince kavrayamamalarından; öğretmenlerin de sınıf kurallarının belirleyicisi ve uygulayıcısı olduğu şeklinde otoriter bir rol algısına sahip olmalarından kaynaklanabilir.

Öğretmenler, 23.70 ortalamayla *sesli uyarma* tepkisini göstermiştir. Sesle uyarma tepkisinin sıklıkla kullanılmasının nedeni ise, öğretmenlerin istenmeyen davranışa diğer öğrencilerin de dikkatini çekme, farkına varmalarını sağlama isteği olabilir.

Öğretmenler, 23.13 ortalamayla *soru sorma* tepkisini göstermişlerdir. Öğretmenlerin soru sorma tepkisini, öğrenci davranışlarının nedenlerini öğrenmek amacıyla gösterdiği söylenebilir. Sözü edilen gerekçenin dışında öğretmenlerin, öğrenci dikkatini derse yönlendirmek amacıyla da soru sorma tepkisini göstermiş olabileceği ileri sürülebilir.

Öğretmenler, *yanına yaklaşma* tepkisini 19.06 ortalamayla göstermişlerdir. Öğretmenler yanına yaklaşma tepkisini, diğer öğrencilerin dikkatlerini dağıtmama ve öğretim sürecini aksatmama amacıyla göstermiş olabilirler.

Öğretmenler, 15.78 ortalamayla *dikkat çekme* tepkisini göstermişlerdir. Öğretmenlerin dikkat çekme tepkisini sıklıkla göstermesi, öğrencilerin derste yürütülen öğretim etkinliklerine olan ilgilerinin ders saati süresince aynı yoğunlukta devam etmemesinden, dikkatlerinin azalmasından kaynaklanabileceği gibi, öğretmenlerin öğrencileri güdüleme ve ders zamanını verimli bir şekilde kullanamaması ve öğretim etkinliklerini etkili bir biçimde yürütememesinden kaynaklanabilir.

Öğretmenlerin 9.62 ortalamayla *göz teması kurma* tepkisini gösterdiği görülmektedir. Öğretmenler, istenmeyen davranışını gördüğü öğrenciye bakışlarını odaklayarak bu tepkileri göstermektedirler. Öğretmenler, diğer öğrencilerin dikkatlerini dağıtmama ve öğretim sürecini aksatmama amacıyla bu tepkiyi göstermiş olabilirler.

Öğretmenler, 8.51 ortalamayla *görmezden gelme* tepkisini göstermişlerdir. Öğretmenler, genellikle derste öğrenci tarafından sergilenen geçici dikkat kaybı, hayal kurma, okul bahçesini seyretme vb. davranışlara görmezden gelme tepkisini göstermiştir. Öğretmenlerin göz teması kurma tepkisini, kuralları hatırlatma, sesli uyarma tepkilerine göre daha az kullanmalarının nedeni, gözlemcinin sınıfta bulunmasının da etkisiyle, kuralları vurgulama ve daha fazla kontrollü davranma gereksiniminin artması olabilir. Bu durum aynı zamanda öğretmenlerin hoşgörü gösterme eğilimleri biçiminde yorumlanabilir.

Öğretmenlerin *istenilen davranışı gösterme* tepkisini 7.68 ortalamayla gösterdikleri görülmektedir. Öğretmenlerin, sınıf kurallarını sıklıkla hatırlattığı ancak, olumlu ve beklenen davranışı öğrencilere göstererek, öğrenci davranışını sınıf yaşantısına uyum sağlama ve öğretimden etkili biçimde yararlanabilme yönünde değiştirerek ve geliştirerek, öğrenci karşısında model olma tepkisini yeterli düzeyde kullanamadıkları söylenebilir. Bununla birlikte, öğrencilerin davranış değişimi sürecine de bir model izleyerek, görerek, yaparak, yaşayarak katılmaları, istenilen davranışları kazanma hızını ve kalıcılığını artıran bir etken olabilir.

Öğretmenler, *sessizce uyarma* tepkisini 6.83 ortalamayla göstermişlerdir. Öğretmenlerin sesli uyarma tepkisini sessiz uyarma tepkisine göre daha fazla gösterdiği görülmektedir. Bu durum, öğretmenlerin sınıf ortamını ve yaşantısını olumsuz etkileyen davranışlara tüm öğrencilerin dikkatini çekme isteklerinin ön planda olmasından kaynaklanabilir.

Öğretmenlerin *dokunma* tepkisini 5.57 ortalamayla gösterdikleri görülmektedir. Buna göre; öğretmenlerin, öğrencilerin davranışlarını düzeltme yönünde, dokunma tepkisini fazla göstermeme nedeni, bu tepkinin etkisinin düşük olduğu algısı olabilir.

Öğretmenlerin, gözlem süresince *azarlama* tepkisini, 4.62 ortalamayla gösterdikleri gözlenmiştir. Öğrenci psikolojisi üzerindeki olumsuz etkileri düşünüldüğünde, öğretmenlerin azarlama tepkisini az sayıda göstermiş olması olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir.

Öğretmenlerin, öğrencinin *yerini değiştirme* tepkisini 1.27 ortalamayla gösterdikleri görülmektedir. Ancak, bu davranışa başka seçeneklerinin kalmadığı durumlarda başvurdukları söylenebilir.

Öğretmenler, gözlem süresince *görüşmeye çağırma* tepkisini 0.81 ortalamayla göstermişlerdir. Söz konusu durum, öğretmenlerin sınıf içinde gerçekleşen olaylara ve davranışlara anlık tepki gösterme ve sorunu sınıfta çözme isteğinin ön planda olmasından kaynaklanabilir.

Öğretmenler, gözlem süresi boyunca *ceza verme* tepkisini göstermemesi, sınıf yaşantısı ve öğrencilerin kişilik gelişimi ve öğrenciyi öğretim etkinliklerinden alıkoyan bir durum oluşmaması açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir. Sınıfta bir gözlemcinin bulunması, öğretmenlerin ceza verme tepkisini kullanmamalarında etkili olabilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Sonuç

Öğretmenler, gözlem süresince en çok “kuralları hatırlatma” tepkisini göstermiştir. Öğretmenler, ilköğretim öğrencilerinin sınıf düzeni, sınıf yaşantısı ile ilgili kural ve davranışları yeterince kavrayamamalarından dolayı sınıf kurallarını hatırlatma gereksinimini duymuş olabilir. Aynı zamanda öğretmenlerin kuralları vurgulama şeklinde tepki göstermesi, sınıf kurallarının belirleyicisi ve uygulayıcısı oldukları şeklinde otoriter bir rol algısına sahip bulunmalarından da kaynaklanabilir.

Öğretmenlerin, kuralları hatırlatma, soru sorma, sesli uyarma tepkilerini sıklıkla kullanma durumunda kalmaları, sınıf yönetimi anlayışı açısından öğrenci merkezli olmaktan çok, kendilerini sınıfın merkezine alan bir rol algısına sahip olmalarından kaynaklanabilir.

Öğretmenlerin, yanına yaklaşma, dokunma, sessizce uyarma, göz teması kurma, görmezden gelme gibi hoşgörü göstermesi gereken tepkilere; kuralları hatırlatma, sesli uyarma, soru sorma tepkilerine göre daha az başvurdukları söylenebilir.

Sınıf düzeni ile ilgili davranış sorunlarında öğrencilere davranış düzeltme ve geliştirme konusunda, öğretmenlerin kendilerinin veya diğer öğrencilerin model olması, davranış yönetiminde etkili olabilir. Dolayısıyla, istenilen davranışı gösterme, öğrencinin sınıf yaşantısında olumlu ve beklenen davranışı daha hızlı kavramasına ve göstermesine, davranışın kalıcılığına yardımcı olabilir. Ancak, öğretmenlerin, davranış yönetiminde model olma özelliklerinin, istenilen davranışı gösterme tepkisini çok sık göstermemelerinden de anlaşılacağı gibi sınırlı kaldığı ileri sürülebilir.

Öğretmenlerin “azarlama tepkisini” çok az göstermeleri, bu tepkiye başvuramalarının beklenmesiyle birlikte; ceza verme tepkisini göstermemeleri sınıf yönetimi ve öğrenci gelişimi açısından olumlu bir durum olarak yorumlanabilir.

Sınıflarda, öğrencinin yerinin değiştirilmesine neden olan ve sınıf ortamında diğer öğrencileri olumsuz etkileme gücü daha fazla olan istenmeyen davranışların çok sık olmaması, öğretim etkinliklerinin gecikmemesi ve engellenmemesi açısından olumlu görülebilir.

Öğretmenlerin “görüşmeye çağırma” tepkisini sınırlı düzeyde göstermeleri, öğrenci davranışlarını etkileyen sınıf içi ve dışı etkenleri ayrıntılı biçimde sorgulamayı ve çözümlemeyi gözardı etmelerinden ya da bu anlamda bir gereksinim ve sorumluluk duymamalarından ileri gelebilir.

Öneriler

1. Öğretmenlerin sınıf yönetimi ile ilgili yeterlilikleri açısından kendilerini geliştirmeleri, öğrenci davranışlarının yönetiminde etkili yol ve yöntemler konusunda bilgi ve beceri düzeylerini artırmaları yönünde, hizmetiçi eğitim programlarından yararlanmaları ve alan uzmanlarından danışmanlık hizmeti almaları yararlı olabilir.

2. Öğretmenlerin kendilerini sınıfın merkezine alan, sınıf düzeninin ve kurallarının belirleyicisi olduğu şeklindeki rol algılarının değişmesi, öğrenci beklentilerini, gereksinimlerini ve gelişim özelliklerini merkeze alan özgür ve esnek bir sınıf yaşantısı oluşturmaya yönelmeleri açısından, sınıf yönetimi ile ilgili bilimsel yayınları izlemeleri yararlı olabilir.

3. Öğretmenlerin kuralları hatırlatma, sesli uyarma, soru sorarak davranış ve davranışı yapan üzerine dikkat çekmeye çalışma gibi tepkisel davranışları sıklıkla göstermeleri öğretim etkinliklerini olumsuz etkileyebilir ve kesintiye uğratabilir. Öğretmenlerin, öncelikle öğrencilerin derse yönelik dikkatlerini olumsuz etkilemeyecek, hoşgörüyü dayanan göz teması kurma, dokunma, yanına yaklaşma, görmezden gelme tepkilerini göstermeye çabalamaları ve ders süresi dışında öğrenciyle görüşerek davranış sorununu bildirmeye ve çözmeye çalışmaları etkili olabilir, aynı zamanda istenmeyen davranışın öğretim sürecini olumsuz etkilemesi de engellenebilir.

4. Öğretmenlerin tepkisel yaklaşım dışında, gelişimsel, bütünsel ve önlemsel sınıf yönetimi yaklaşımları gibi, daha çağdaş sınıf yönetimi yaklaşımları konusunda bilgi sahibi olmaları, sınıf ortamında tüm sınıf yönetimi yaklaşımlarını doğru ve etkili biçimde kullanmaları, sınıfta davranış yönetimi açısından önemli bir gelişmeye yol açabilir.

KAYNAKÇA

- AĞAOĞLU, E. (2002). *Sınıf Yönetimiyle İlgili Genel Olgular*, Sınıf Yönetimi (Ed.: Zeki Kaya), ss:3-17, Pegem yay. Ankara.
- ALLISON, S. (1999). “*The Development and Implementation of Behavior Management Strategies to Decrease Discipline Referrals and Increase Teaching Time in the Classroom*” Dissertations/Thesis-Nova Southeastern Univ. (<http://proquest.umi.com./dissertations> 2004)
- ATICI, M. (2002). “*Öğrenci İstenmeyen Davranışlarıyla Başetmede Türk ve İngiliz Öğretmenlerin Kullandıkları Yöntemlerin Karşılaştırılması*”

- Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, Kış 2002, yıl:8, sayı:29, ss:9-26, Ankara Pegem Yay.,
- AYDIN, A. (1998). *Sınıf Yönetimi*, Ankara, Anı Yayıncılık..
- BALCI, A. (2001) *Sosyal Bilimlerde Araştırma, Yöntem, Teknik ve İlkeler*., Ankara. Pegem Yay.
- BAŞAR, H. (1996). *Sınıf Yönetimi*, Pegem A Yayınları, Ankara.
- COHEN, L. And Others (2001), *Research Methods in Education London and New York*, Routledge&Falmer,
- ÇELİK, V. (2003). *Sınıf Yönetimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- GIALLO, R. And LITTLE, E. (2003) “*Classroom Behavior Problems: The Relationship Between Preparedness Classroom Experiences and Self-efficacy in Graduate and Student Teacher*”
- Australian Journal Of Educational&Development Psychology,vol.3,pp:21-34.
- İPŞİR, D. (2002). “Sınıfta İstenmeyen Davranışların Yönetimi”, *Milli Eğitim Dergisi*, sayı:153-154, Kış-Bahar 2002, Ankara.Milli Eğitim Bakanlığı yay.,
- KALISKA, P.(2002) “A Compherensive Study Identifying the most Effective Classroom Management Techniques and Practices” <http://www.uwstaut.edu./lib./thesis/2002/2002kalikap.pdf>. (Erişim tarihi Temmuz2004)
- KARASAR, N.(1995). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Kavramlar, İlkeler ve Teknikler, Ankara 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.
- KORKMAZ, İ. (2002). *İstenmeyen Davranışların Önlenmesi*, Sınıf Yönetimi, (Ed.: Zeki Kaya), ss: 175-193, Pegem yay. Ankara.
- ÖZDEN,Y. (2002). *Sınıf İçinde Öğrenme Ortamının Düzenlenmesi*, Sınıf Yönetimi, (Ed.:Emin Karip) ss:38-71, Pegem yay. 1. Bsk. Ankara.
- ÖZTÜRK, B. (2002). *İstenmeyen Davranışların Önlenmesi ve Giderilmesi*, Sınıf Yönetimi, (ed.: Emin Karip), ss: 137-183, Ankara, Pegem A Yay..
- ÖZYÜREK, M. (1996). *Sınıfta Davranış Yönetimi*, Uygulamalı Davranış Analizi, Ankara. KaratepeYay.
- TERZİ, A.R. (2002). “*Sınıf Yönetimi Açısından Etkili Öğretmen Davranışları*” Milli Eğitim Dergisi, sayı:155-156, Yaz-Güz, 2002, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı yay.
- YİĞİT, B. (2004) *Sınıfta Disiplini ve Öğrenci Davranışının Yönetimi* ss:., Sınıf Yönetimi, (Ed. Mehmet Şişman ve Selahattin Turan), 156-179, Ankara, Pegem A Yay.